

ABSTRACT

The claim that politics, economics, and personal and social values are relevant in judicial decision making is not new. However, a shared view among legal practitioners tends to be that most cases are decided in an objective fashion. Drawing on material from two different studies (one on battered women and one on bribery), this paper investigates how prosecutors rely on and actively uphold an institutional discourse portraying the law and legal practice as impartial and fair. The material consists of interviews with Swedish prosecutors. The analysis demonstrates how prosecutors in talk construct 'the law' as a structure of it's own, describing the legal system as independently processing it's cases in a rather machinelike fashion regardless of the values, beliefs and thoughts of the individual prosecutor. To maintain this idea prosecutors stress professionalism and objectivity. This may also be achieved in a more subtle way, for example by using a vocabulary with "professional-like" enhancing words (judgment, task, obligation etc.), resisting words with the least connection to subjective opinions.

Key words

prosecutor, objectivity, discourse.

Katarina Jacobsson är fil. dr. i sociologi och verksam som biträdande lektor vid Socialhögskolan, Lunds universitet. Hennes senaste forskningsprojekt handlar om mutor och moral i svenskt yrkesliv.

Katarina Jacobsson

”Vi kan inte göra hipp som happ” Åklagares formuleringar av en objektiv ordning

Introduktion

Det finns ett antal professionella yrkeskategorier som mer än andra förväntas utföra sina arbetsuppgifter objektivt, dvs. med saklighet och opartiskhet. Journalister utgör en sådan grupp (t.ex. Clayman 1992:163), forskare en annan (t.ex. Billig 1996:4) myndighetsutövare en tredje (t.ex. Atkinson, M. 1992). Inte sällan sammanfaller den tillskrivna graden av objektivitet med legitimiteten som ges dessa yrkesgruppers produkter (t.ex. ett nyhetsinslag, forskningsresultat, myndighetsbeslut): ju mer neutralt och objektivt, desto större legitimitet. Försäkringar om objektivitet kan därför fungera som ett slags legitimitetsanspråk. På samma sätt kan journalistik, forskning och myndighetsbeslut ifrågasättas och undergrävas genom anklagelser om bristande objektivitet. Ibland gäller sådana anklagelser det enskilda fallet, ibland åsyftas hela yrkesgrupper i generaliserande ordalag. Objektivitet kan sålunda vara en hyllad princip; en professionell kod som präglar synen på ens yrkesroll och yrkesutövning. Objektivitet kan också vara något att intyga och visa upp i syfte att skänka den egna yrkesutövningen legitimitet (jfr Atkinson, M. 1992; Clayman 1992; Billig 1996).

Naturligtvis finns det gradskillnader i objektivitetskrav mellan och inom de professioner som nämnts ovan. Medan det för journalister och forskare rör sig om professionella koder, finns krav på objektivitet i myndighetsutövning inskrivet i lagen:

Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet. (Regeringsformen 1 kap. 9§)

Objektiva rättsliga prövningar är något av ett kriterium för en rättsstat. Aktörer inom rättsväsendet likställer gärna denna orubbliga idé med att även ju-

ridisk praktik är lika orubbligt opartisk: att merparten av rättslig prövning sker i en värderingsfri process (Conley & O'Barr 1990:60; jfr Baumgartner 1994:130). Åklagare utgör en yrkesgrupp för vilken objektivitetsprincipen är en allmän grundsats¹, en explicit ordning att verka inom och att förhålla sig till. Leijonhufvud (1996:48), professor i straffrätt, fastslår: "Åklagarrollen kräver opartiskhet och objektivitet i tjänsteutövningen."

I föreliggande text ska detta påbud om objektivitet undersökas med utgångspunkt i hur det formuleras av åklagare i intervjuer. Hur introduceras och framställs "objektivitet" i åklagares samtal om sina arbetsuppgifter? Hur demonstreras en "objektiv hållning"? Jag har sålunda för avsikt att analysera både vad åklagarna pratar om och hur de pratar (jfr. Baker 2002:793). Det ska poängteras att problemet inte rör huruvida åklagare *är* objektiva i sina bedömningar. Syftet är att undersöka hur åklagare pratar om och "visar upp" objektivitet i redogörelser av deras arbetsuppgifter och yrkesroll.

Objektivitet som ett socialt ordningsfenomen

I Maynard och Manzo's (1993) analys av hur "rättvisa" (*justice*) framträder i en jurys överläggning, vill de framhålla begreppet som ett inslag i människors praktik. Med Garfinkels (1988) term beskriver de rättvisa som ett aktörsorienterat *ordningsfenomen* snarare än ett teoretiskt begrepp som kan "testas" mot mänskliga handlingar. Författarna åberopar Schutz's (1943:138-140) resonemang om rationalitet – ett begrepp som i likhet med "rättvisa" givits flera betydelse. Rationalitet kan t.ex. betyda förnuftig, logisk, planerad. Rättvisa kan syfta på bl.a. "formell rättvisa" som likhet inför lagen eller "distributiv rättvisa" som exempelvis fördelning efter behov (Maynard & Manzo, 1993:172).

Ett återkommande mönster, menar Maynard & Manzo (*ibid.*), är att forskare tenderar att tillhandahålla en schablonartad mall för "rättvisa" eller "rationalitet" mot vilken aktörers handlingar kan utvärderas. Med en sådan utgångspunkt präglas givetvis resultatet av hur undersökaren definierat det undersökta. Schütz (1943) och Garfinkel (1988) intresserade sig istället för rationalitet så som den ter sig i vardagslivet, en kontext där människor sällan följer en abstrakt definition eller schablon. Sålunda är rationalitet och rättvisa inte bara företeelser som kan bli föremål för teoretisk begreppsbildning i syfte att konstruera testbara hypoteser. De är också fenomen som förvaltas av samhällets medlemmar (Maynard & Manzo 1993).

På samma sätt kan vi närma oss begreppet objektivitet genom att studera uttryck för detsamma i mänskligt agerande. En sociologisk analys kan alltså fo-

¹ När vi talar om objektivitetsprincipen i processrättsliga sammanhang avses att åklagaren i ett brottmål också ska bevaka den tilltalades intressen (Ekelöf & Edelstam 2002:73).

kusera hur människor förhåller sig till och ”visar upp” objektivitet. Istället för att söka fastställa eller mäta huruvida aktörer fattar objektiva beslut kan den teoretiska ansatsen gå från andra hållet: vilken mening ges objektivitet? Hur iscensätter aktörerna objektivitet? Aktörerna utgörs i denna analys av åklagare. Problemet rör hur dessa åklagare åberopar och demonstrerar objektivitet som ett för dem grundläggande förhållningssätt.

De motsvarigheter och likheter som Maynard och Manzo (ibid.) hävdar föreligger mellan studiet av begreppen rationalitet och rättvisa kan sålunda utökas till att omfatta även studiet av objektivitet. Med en etnometodologiskt influerad utgångspunkt riktas intresset mot hur abstrakta kategorier som t.ex. rationalitet, rättvisa eller objektivitet *kommer till uttryck* i mänskligt agerande. Begreppen ses alltså inte som externa kategorier vilka *a priori* definierats för empirisk prövning. Min strävan är dock att undersöka inte bara åklagares explicita ”objektivitetsdeklarationer” utan även mer subtila demonstrationer av ”en objektiv hållning”. Därmed förutsätts att vi delar vissa grundläggande associationer till vad som kännetecknar objektivitet. En västerländsk gemensam kulturell föreställning är att objektivitet i rättsskipningen ska möjliggöra (om inte garantera) likhet inför lagen. Innebörden av objektivitet förknippas vanligtvis med opartiskhet, neutralitet och saklighet.

Tidigare forskning – en introducerande genomgång

Åklagares åtalsbeslut

I amerikanska samhällsvetenskapliga studier tillskrivs åklagaren ofta en avgörande roll för ett rättsligt ärendes karriär genom rättssystemet. Åklagarens funktion inbegriper en hög grad av självständigt beslutsfattande vilket också har varit föremål för kritik med farhågor om maktmissbruk (Ma 2002). Trots kritiken har åklagarens befogenheter snarare utökats under senare årtionden medan det rättsliga överinseendet sägs vara tämligen passivt (ibid.) Därav uppfattas åklagarens funktion som en med överlägsen makt i det amerikanska rättssystemet (t.ex. Wilmot & Spohn 2004; Rainville 2001; Steinberg 1984). Åklagarens verksamhet beskrivs ibland i smått dramatiska ordalag som ”guarding the gateway to justice” (Spohn, Beichner, Davis-Frenzel 2001; Frohmann 1991).

Vidden av den amerikanska åklagarens befogenheter, påtalar Ma (2002:25), ligger inte främst i makten att väcka åtal utan snarare i makten att *inte* åtala (inte ens i fall där tillräckliga bevis föreligger). I synnerhet har beslut att inte åtala sexualbrott varit föremål för kritisk granskning (t.ex. Mac Murray 1988; Frohmann 1991). En mängd studier har vidare genomförts med syftet att ur-

skilja och skärskåda mönster i den amerikanska åklagarens beslutsfattande, både kvantitativa (t.ex. Rainville, 2001; Wilmot & Spohn 2004) och kvalitativa (t.ex. Frohmann 1991; 1997). Rättsligt beslutsfattande tycks vägledas av en rad yttre (juridiskt irrelevanta) faktorer som t.ex. etnicitet (t.ex. Free 2002), offrets karaktärsdrag (t.ex. Spohn, Beichner, Davis-Frenzel 2001), gärningsmannens sociala status (t.ex. Baumgartner 1994:143).

Motsvarande undersökningar av åklagarbeslut har inte genomförts i någon större utsträckning i Sverige. Eventuell diskriminering i det svenska rättsväsendet har betraktats ”som en icke-fråga inom svensk forskning”, (Diesen, Lernestedt, Lindholm, Pettersson 2005:134). Möjligen skulle en förklaring till att frågan negligerats kunna finnas i uppfattningen att regleringen av svensk rättsskipning antas omöjliggöra – eller ytterligt försvåra – diskriminering. Den svenska åklagaren omfattas t.ex. av ett långt mer begränsande regelverk än det amerikanska, bl.a. saknar man möjligheten till s.k. *plea bargaining*. Den sedan länge högt respekterade legalitetsprincipen i svensk straffrätt (”inget brott utan lag, inget straff utan lag”), syftar till att begränsa domstolars och andra myndigheters godtycke. Omvänt följer också att det är en åklagares plikt att väcka åtal närhelst tillräckliga bevis föreligger. Juristen Claes Lernestedt påtalar emellertid en urholkning av den absoluta åtalsplikten: ”det ges idag relativt frikostiga möjligheter för en åklagare att underlåta att åtala någon som i och för sig begått ett brott och skulle kunna fällas för det.” (ibid:118). Leijonhufvud (1996:48) framhåller vidare att svenska åklagare har ”ett mycket stort ansvar” för vad som prövas och inte prövas i domstol, vilket kräver ”opartiskhet och objektivitet i tjänsteutövningen”.

Intresset för rättslig diskriminering i Sverige tycks emellertid ha ökat. Inte minst genom en mängd journalistiska undersökningar av anmälningar, åtalsbeslut och domar som sporadiskt har genomförts av vilka flera fått stor uppmärksamhet under senare år. Ett exempel är Katarina Wennstams (2002; 2004) omfattande genomgång och granskning av våldtäktsdomar. Svenska jurister och kriminologer har också ifrågasatt ”likhet inför lagen” i boken med samma namn (Diesen et al. 2005). Författarna menar sig finna empiriskt belegg för att det även inom svenskt rättsväsende förekommer strukturell diskriminering med avseende på kön, klass och etnicitet.

Sammantaget kan konstateras att när åklagare figurerar i samhällsvetenskaplig forskning tycks frågeställningarna främst röra huruvida de verkligen fattar neutrala och objektiva beslut enligt principen om likhet inför lagen.² Denna studie vägleds inte av en sådan frågeställning och ämnar varken för-

² Ett undantag är Winfree, Kielich & Clarks (1984) studie av socialiseringen av juridikstuderande inom åklagarväsendet.

söka bevisa eller bestrida åklagares objektivitet. Däremot står objektivitet i fokus med utgångspunkt i hur åklagare själva pratar om det och visar upp det samma.

”Rättsligt prat”

Samtalsanalyser som genomförts i rättsliga kontexter har – till skillnad från föreliggande studie – ofta baserats på observationsdata av ”*naturally occurring talk*” – t.ex. interaktion som utspelas under domstolsförhandlingar (t.ex. Atkinson & Drew 1979; Conley & O’Barr 1990; Holstein 1993) Vissa ”domstolsforskare” har också explicit undersökt hur aktörer med hjälp av språkliga finesser uppnår neutralitet (Atkinson, M. 1992) men också andra syften. Hobbs (2003) visar t.ex. hur en advokat strävar efter att skapa samhörighet med jurymedlemmarna genom att skifta mellan folkligt och skolat språkbruk. Komter (1994) har studerat hur åklagare framför anklagelser under domstolsförhandlingar. Författaren urskiljer ett antal institutionella faktorer som tycks underlätta anklagelser; vardagliga anklagelser är långt mer problematiskt och indirekt framförda.

Rättegångsstudier har även genomförts i Sverige, främst vid Linköpings universitet, där en forskargrupp kombinerade observationer av tingsrättsförhandlingar med efterföljande intervjuer med de inblandade parterna (se t.ex. Adelswärd, Aronsson & Linell, 1988; Linell & Jönsson, 1991). Adelswärd (1989) visar att det asymmetriska förhållande som präglar relationen mellan åklagare/domare och den tilltalade bäddar för missförstånd. Även den vänligaste uppmantran från åklagarens sida kan av den tilltalade snarare uppfattas som sarkasm.

Adelswärd (1989:742ff) beskrivning av domstolsförhandlingarna är intressanta och relevanta för min studie. Hon fann bristen på dramatiska retoriska tekniker som slående. Vidare beskriver hon den lågmälda tonen, avsaknaden av direkta anklagelser och frånvaro av tecken på misstro som bidrag till upplevelsen av en neutral atmosfär. Beskrivningen indikerar ett annat slags retorik än den man kanske förväntar sig, i synnerhet om förkunskaperna i ”domstolsprat” är hämtat från amerikanska TV-serier, vilket Adelswärd också påpekar. Snarare handlar det om en samtalsstil där dramatisk retorik betraktas som oprofessionellt – i sig en effektiv retorisk stil när det kommer till faktakonstruktion (jfr. Billig 1996:4). Det är denna typ av samtalsstil som präglar åklagarnas resonemang även i de intervjuer som ligger till grund för kommande analys.

Analytiskt perspektiv – en kommentar

När vi intervjuar någon i egenskap av dennes profession eller som medlem av

en institution, är det inte särskilt märkligt att vederbörande beskriver sitt arbete med professionens eller institutionens vokabulär. I synnerhet är så fallet med intervjupersoner som i sin utbildning lärt sig en professionell diskurs eller vars praktik kräver kontinuerliga motiveringar (DeVault & McCoy 2002:767-768). Åklagaryrket omfattas av båda dessa omständigheter vilka i sig kan utgöra förklaringar till att åklagarna i denna studie uttrycker sig med hjälp av den rättsliga institutionens terminologi.

En vanlig idé bland kvalitativt orienterade intervjuare är att sådant institutionellt prat är förhållandevis oväsentligt datamaterial som antas lägga ideologiska dimridåer över den praktik forskaren vill upptäcka. DeVault och McCoy (ibid.) menar att institutionellt språk enbart består av tomma ord som det är forskarens uppgift att upptäcka och ”komma bortom”. En sådan utgångspunkt grundar sig i föreställningen att individens handlande är tudelat i retorik och praktik, där retorik står för ”bara prat”.

Jag vill istället lyfta fram att även en intervjusituation genererar ”praktikdata” – en annan form av praktik (än den som f.ö. mest framgångsrikt torde studeras genom observationer). Institutionellt prat³ säger inte så mycket om praktiken men kan istället betraktas som praktik. Med Emersons (1983:32) formulering: lingvistisk interaktion är ”sätt att göra saker med ord” (jfr Austin 1962). En sådan utgångspunkt uppmärksammar intervjupersonernas *beskrivande* praktik (Holstein 1992) och vi kan undersöka vad de faktiskt åstadkommer med sina beskrivningar. Vilket perspektiv vill intervjupersonen framhålla och ställa sig bakom? Hur demonstreras den egna uppslutningen till det förordade perspektivet och vad uppnås genom det? Hur förklaras avvikelser och tillkortakommanden?

Med synen på intervjuer som ”praktikdata” följer även antagandet att intervjusituationen inte ska betraktas som en isolerad och konstlad situation för ”datagenerering” (Baker 1997:131). Som Baker uttrycker saken:

Interviews, then, are seen as a particular subset of interactional settings and as events that members make happen thoroughly inside and as part of the social worlds being talked about, rather than as 'outside' or 'time out' from those social worlds. (Baker 2002:778)

---

³ Jfr. konversationsanalytikens intresse för samtal i institutionella miljöer vilka tenderar att uppvisa liknande struktur, t.ex. fråga-svar (Zimmerman & Boden 1991:13). Denna typ av *institutional talk* analyseras vanligtvis utifrån andra data än intervjuer, t.ex. läkare-patientinteraktion. För en mängd exempel, se antologin *Talk at work* (Drew & Heritage 1992).

Metod och material

Materialet för denna analys är hämtat från två av varandra oberoende studier. Den ena handlade om rättsväsendets hantering av kvinnomisshandel (Eriksson 1995; Jacobsson 1997). Den andra studien utgick från svenska rättsfall i syfte att undersöka berättelser och resonemang om mutor och bestickning (Jacobsson & Wästerfors 2003; Jacobsson 2005; Nordqvist 2003). För båda dessa studiers räkning genomfördes intervjuer med åklagare för att ta del av deras erfarenheter och reflektioner kring ärenden som kvinnomisshandel respektive mutbrott och bestickning. Det är dessa åklagarintervjuer – 18 till antalet – som ligger till grund för den analys som presenteras i föreliggande text. Materialet är fördelat på de två studierna enligt nedan.

<i>Intervjuer angående</i>	<i>Genomfördes</i>	<i>Manliga åklagare</i>	<i>Kvinnliga åklagare</i>	<i>Tot. antal intervjuer</i>
Kvinnomisshandel	1994	4	3	7
Mutor, bestickning	2002-2003	10	1	11

Åklagarna som intervjuades för den första studien är i huvudsak verksamma i Skåne. Misshandel av närstående – det som i dagligt tal brukar kallas kvinnomisshandel – är ett frekvent brott vars handläggning åklagare generellt sett är väl bekanta med. Mut- och bestickningsbrott är däremot ett ovanligt ärende varför det inte var möjligt att kontakta vilken åklagare som helst för en intervju.⁴ Dessa valdes istället ut mot bakgrund av att de enligt förundersökningsuppgifter visade sig ha handlagt en eller (mer sällan) flera anmälningar om mutbrott eller bestickning. Den andra studiens åklagare arbetade sålunda på spridda platser i landet.

⁴ Under studiens gång inrättades 2003 den specialiserade Riksenheten mot korruption vars åklagare enbart handlägger denna typ av brottslighet. Något större antal specialiserade åklagare fanns dock inte att tillgå vid datainsamlingen för studien ifråga.

Varje intervju varade runt en timme och har spelats in på band med två undantag då bandinspelningen på grund av tekniska fel misslyckades. Dessa ingår emellertid i analysen om än ej uttryckligt (i form av citat). Intervjuerna genomfördes på åklagarnas arbetsrum förutom i två fall då jag pratade med intervjupersonen över telefon (bandinspelade samtal). För studien om mut- och bestickningsbrott hade jag hjälp av sociologistuderande Petra Nordqvist som gjorde sex av åklagarintervjuerna. Alla intervjuer transkriberades ordagrant.

Nya frågor till "gammalt" material

Att återvända till "gammalt" material med nya frågor är alltför ofta en underutnyttjad möjlighet (Atkinson, P. 1992:452). Ofta betraktas forskningsmaterial som "färdigantvätt" när projektet ifråga avrapporterats. Nya projekt antas kräva nya data. Kvalitativt material är vanligtvis synnerligen rikt på varierande aspekter vilket innebär att "slit-och-släng"-metoden lämnar stora delar av materialet oanalyserat (Åkerström, Jacobsson & Wästerfors 2003:353). Ett tidigare analyserat forskningsmaterial kan givetvis återanvändas på flera sätt. Ett exempel är att tillämpa ett radikalt annorlunda analytiskt perspektiv på samma material (ibid.). Ett annat är ta fasta på de "bi-resultat" som tenderar att genereras i varje undersökning⁵. Analysen som presenteras här kan sägas vara ett försök att tillvarata sådana rester från två olika studier: hur åklagare pratade om sitt arbete i en mer generell mening.

För detta ändamål har jag "lyft ur" åklagarintervjuerna ur kvinnomisshandel- och mutstudierna, lyssnat igenom banden på nytt och transkriberat valda delar av materialet noggrannare än tidigare. I viss mening handlar tillvägagångssättet också om en annorlunda analytisk ansats. Detaljerade transkriptioner tjänar just syftet att genomföra en mer språkligt orienterad analys (jfr. Åkerström et al. 2003:351ff).

Mitt nyvunna intresse för intervjuerna grundar sig i en kvardröjande förundran över att åklagarna sällan problematiserade svårigheter med enhetlig och objektiv rättstillämpning. Yrkesutövningen framställdes ofta rättfram och synnerligen odramatiskt: "Går det att bevisa väcker man åtal helt enkelt", som en åklagare sa. Istället var det mina frågor som intervjupersonerna tycktes uppfatta som smått underliga – ibland underförstått, ibland frankt uttryckt.

Med lite distans till intervjuerna kan jag se att mina frågor inte bara är präglade av en lekmanamässig okunskap om åklagarnas juridiska skolning och

---

⁵ Det kan tilläggas att vissa etiska betänkligheter kan uppstå visavi den intervjuade i valet att undersöka en företeelse man inte upplyst densamme om. Samtidigt menar jag att det måste betraktas som försvarbart att ge sig i kast med icke förutsägbara företeelser som framkommer i ett forskningsprojekt, givetvis under den ursprungliga anonymitetsgarantin.

reglerade yrkesutövning. De är också grundade i ett sociologiskt synsätt som ofta är tämligen främmande för intervjupersonerna. Områden som av mig berördes som problematiska, t.ex. bevisvärderingen vid avskrivna ärenden, kunde kommenteras fåordigt som den mest självklara sak i världen: ”Då *har* man ju inte tillräckligt med bevisning”.

Det omvända förhållandet förekom också. Företeelser som jag tog för givet, t.ex. *case screening* på grundval av en mängd organisatoriska och individuella orsaker⁶, kunde uppfattas som en provocerande skev verklighetsbeskrivning. Sådana oproblematiserat konstaterande frågor från min sida föranledde ibland långa utläggningar om rättssäkerhet och objektivitetskrav. I intervjuutskriften finns också spår av korrigeringar av mina frågor (”Frågan är felställd!”) och ”uppläxningar” i all välmening från åklagarnas sida utifrån ett juridiskt perspektiv. Analysen ska läsas i ljuset av denna specifika omständighet som mötet mellan två perspektiv utgör: den bäddar för förklarande redogörelser och ställningstaganden uttryckta i termer av det förordade perspektivets diskurs.

Den objektiva ordningens uttryck

Om den amerikanska åklagaren framställs som rättsväsendets otyglade centralfigur (t.ex. Wilmot & Spohn 2004; Rainville 2001; Steinberg 1984; Frohmann 1991), ter sig den svenska åklagarens roll och betydelse desto mer nedtonad och kontrollerad, i alla fall om vi utgår från hur åklagarna i denna studie beskriver sig själva och sina arbetsuppgifter. ”Vi är ju bara en växellåda mellan polisen och domstolen”, konstaterar en intervjuperson och syftar på beroendet av de båda ”jättekolosserna” för att kunna utföra sina arbetsuppgifter. En åklagares arbete beskrivs vidare som förhållandevis tekniskt och hårt reglerat, oberoende av den individuella åklagarens bakgrund, ambitioner och personliga värderingar. Att följa regelverket under stränga objektivitetskrav sägs vara grundläggande för arbetet:

---

⁶ För samhällsvetenskapliga forskare är det knappast någon nyhet att gräsrotsbyråkrater ”väljer ut” fall (*case screening*) i enlighet med organisatoriska och individuella förutsättningar. Hurvida ett fall betraktas som lämpligt för organisationen ifråga kan bero på omständigheter som ”policydeklarationer”, rådande arbetsbelastning och arbetskultur etc. (t.ex. Lipsky 1980). Studier om *case screening* problematiserar vanligtvis fenomenet i konkreta termer (snarare än att kritisera dess förekomst). Hur går det till i praktiken? Vilka ”klienter” inkluderas eller exkluderas? Vilka argument motiverar urvalet? Se t.ex. Millers (1991) studie om arbetsförmedlare.

Man måste ju följa (.) följa eh, regelverket så som det är. Det går inte å (.) Man måste va' objektiv. Det det det är ju, det är ju ett av dom strängaste kraven som är här, det är att man måste va' objektiv. Man måste tänka hela tiden "Är jag objektiv? Är detta riktigt? Har ju nu tänkt på allting? Har jag tatt tillvara även (.) motsidans (.) invändningar här?"⁷ (*Mutor-2-M*)

Den objektiva ordningens uttryck ska skildras nedan med utgångspunkt i tre analytiskt särskiljda kontexter. Den första avser åklagarnas referenser till *regelverket* som en garant för enhetliga bedömningar och beslut. En andra kontext utgörs av samtal kring konkreta fall där åklagarens beslut är ifrågasatt. Ifrågasatta beslut förklaras gärna med hänvisning till en åklagares egentliga *uppgift*. Den tredje kontexten utgörs av åklagarnas *självpresentationer*: dels uttryckliga beskrivningar, dels subtila självpresentationer som tycks syfta till att demonstrera en passande "åklagarstil".

Regelverket: "Vi kan inte göra hipp som happ"

Emerson och Paley (1994) har kritiserat samhällsvetenskapliga studier av rättsutövning för att förenkla förhållandet mellan regler och eget beslutsutrymme (*discretion*), där det ena antas stå i motsats till det andra. Ett dylikt dikotomiskt tänkande förbiser den varierande tolkning av regler som oundvikligen måste ske, menar författarna:

This dichotomy obscures the contingent and variable processes of rule interpretation inevitably unspecified by the rules themselves. It specifically neglects the use of discretion to determine the relevant 'facts' or 'situation' to which specific rules apply... (Emerson & Paley 1994:231)

Många åklagare i den här studien tycks likaså bygga sina resonemang på dikotomin regler – eget beslutsutrymme. Den framstår då enligt principen "ju mer av det förra, desto mindre av det senare" och vice versa. Regelverket framhålls alltså som ett slags försäkring mot godtycklighet i allmän mening. Ett första

⁷ Transkriberingstecken:

[ ]	Förtydliganden placeras inom hakparenteser.
( )	T.ex. skratt återges inom parentes.
/---/	Bortklippt sekvens (som kommenteras i fotnot).
förf-	Bindestreck markerar avhugget tal.
(1.0)	Tystnad i sekunder.
(.)	Tystnad i mindre än en sekund.
<i>Kursivering</i>	markerar betoning.
<u>Understruket</u>	markerar fras jag vill uppmärksamma läsaren på.

exempel är hämtat från en intervju med en åklagare som berättar om ett ärende där hon åtalat en man för bestickning. I juridiska termer var brottet otvetydigt men det rörde sig om en förhållandevis liten summa och även åklagaren beskriver ärendet som "en skitsak". Mot bakgrund av detta samtalar vi om huruvida hon kunde ha valt att *inte* väcka åtal.

Katarina: Men för *dig* hade det varit ett tjänstefel om du inte hade tagit upp det här när du, när du fick in (.) uppgifter om det eller?

Åklagare: Nää, jag hade ju gjort en bedömning.

Katarina: Ja (.) just det då hade det gått den vägen.

Åklagare: Då hade jag ju gjort en, då hade jag ju gjort en, en bedömning och fattat ett beslut om att inte inleda en förundersökning och sen hade det (.) beslutet tillställts tingsrätten som i sin tur hade haft möjlighet att lämna det (.) mitt beslut till överprövning till överåklagaren. Så det är ju inte så att vi slänger anmälningarna i papperskorgen (skratt) liksom utan (.) den hade ju för- den hade ju blivit *bedömd* [lätt betoning] här då. (*Mutor-8-K*)

En "bedömning" och ett "beslut" kontrasteras mot anmälningar som godtyckligt kastas i papperskorgen. Redogörelsen syftar till att demonstrera regelverkets noggrannhet i motsats till godtycklighet. Ett beslut är inte bara en sak för den individuella åklagaren. Istället framställs beslutet som en del i ett system av (möjliga) kontrollinstanser som garanterar dess riktighet. En annan åklagare berättar om hur man handskas med just anklagelser om partiskhet i ärendehantering:

Å å å eftersom vi har objektivitetskrav (.) i yrket så är det klart att ett påstående om motsatsen måste man ju ta på allvar. Och där där har vi ju särskilda regler hur vi hanterar den typen av anmälningar. Är det konkreta påståenden om, om att nånting inte har gått rätt till så (.) är ju (.) vi, det vill säga då överåklagaren och jag, skyldiga att ta ställning till om det riktar sig mot nån åklagare i vår organisation. Och säga så här: "finns det substans i det här, n- någonting alls?". Är det så att det inte finns någon substans alls då skriver överåklagaren av det här och konstaterar att det finns ingen anledning att anta att nånting brottsligt- /---/⁹ Är det så att där är konkreta påståenden om nånting och man ser att man behöver vidta nån åtgärd för att kontrollera nånting då är vi skyldiga att skicka iväg det till riksåklagaren i Stockholm, som då beslutar om man ska inleda en förundersökning eller d- v- göra nån granskning eller vad man nu vill göra för nåt. Så det, där finns föreskrif-

⁹ Drygt en rad borttagen där åklagaren i princip upprepar det föregående sagda.

ter för oss för hur vi ska hantera det där, vi kan inte göra det liksom hipp som happ. Utan det är bestämt. (*Mutor-2-M*)

Båda intervjupersoner som citeras ovan beskriver regelverket likt en snitslad bana för allehanda beslut. Här finns inga överraskningar, "det är *bestämt*". Och själva *regleringen* av ärendegången tas som intäkt för att godtycklighet elimineras, eller åtminstone minimeras. Med ovanstående beskrivningar av regelverket uppnås också syftet att påvisa dess oberoende av vem den enskilda åklagaren är; ett ärende behandlas i byråkratisk mening lika, oavsett vem som handlägger det.

"Min uppgift som åklagare"

Professionella kan förklara både den generella yrkesverksamheten och specifika beslut genom att åberopa lagen, plikten, uppdraget. För det ändamålet har man en organisatoriskt inbäddad vokabulär att tillgå. "Organisationer tillgodoser systematiskt sina medlemmar med *accounts* i en mängd situationer", påtalar Scott och Lyman (1968:54, min övers.). Några intervjupersoner diskuterar konkreta fall i ljuset av att deras beslut skulle kunna ifrågasättas. När så sker aktualiserar man ofta yrkesrollens *uppgift*. Så gör t.ex. nedanstående åklagare när han tillfrågas om varför han inte låtit utreda ett antal anmälningar om mutor, utan bara de som rörde bedrägeri:

Det är ju en del av en f- åklagares uppgift att begränsa förundersökningen till det man tycker man kan styrka och det som är, som är straffvärt va'. Så det hade ju eh, ur straffvärdesynpunkt hade det ingen större betydelse. (*Mutor-1-M*)

Andra förklaringar kan sträckas från skyldigheten att väcka åtal till skyldigheten att *inte* väcka åtal, något som Frohmann (1996; 1991) också poängterat och undersökt bland amerikanska åklagare. Först ut ett svenskt exempel på det förra. Här finner åklagaren anledning att rättfärdiga sitt beslut att väcka åtal i ett ärende som den utredande polisen tyckte var en mindre allvarlig förseelse. Hon ger utredaren delvis rätt, men bara utifrån ett perspektiv som antas vara oförenligt med det juridiska:

Åklagaren: Ja, det är klart att jag tyckte att han [den tilltalade] hade burit sig jäkligt dumt och naivt åt.

Katarina: Jaa.

Åklagaren: (1.0) Men det är ingenting- Jag måste ju, hmpf, liksom det, eh, eh, det, den typen av, av tyckande, kan man ju inte fatta-

Katarina: Beslut

Åklagaren: - beslut om. Utan eh, dom uppgi- Min uppgift, det låter ju så (skrattar till) märkvärdigt det här men, eh. Min uppgi- min uppgift är ju att se om, om, eh, rekvisiten i lagstiftningen är uppfyllda. Och är dom det så är jag faktiskt skyldig att väcka åtal.

Katarina: Ja, precis.

Åklagaren: Å å väcker jag då inte åtal fast det är ett brott, då gör jag mig skyldig till tjänstefel. Men eh. (suckar). (*Mutor-8-K*)

Åklagaren framhåller *uppgiften*: att utröna om ”rekvisiten i lagstiftningen är uppfyllda”. Hon låter förstå att här fattas inga beslut baserat på löst tyckande. Snarare gör hon noggranna bedömningar och beslutar sedan i enlighet med lagstiftningen. Hon tecknar porträttet av en professionell åklagare som inte förväxlar subjektiva åsikter med ålagda arbetsuppgifter. Hon kommenterar dessutom i ursäktande ton de yrkesmässiga formuleringarna: ”det låter ju så (skrattar till) märkvärdigt det här men...” Det är också värt att notera att jag själv aktivt uppmuntrar åklagarens beskrivning.

Ett andra exempel handlar om en rakt motsatt situation: att en åklagares uppgift även består i att avgöra när man *inte* väcker åtal. På samma sätt som ovan konstrueras det konkreta fallet som fritt från valmöjligheter. Åklagaren ifråga förklarar sitt beslut att skriva av ett misshandelsärende eftersom han ansåg att bevisningen inte var tillräcklig för ett åtal. Om han detta till trots väckt åtal ”hade det ogillats alltså, med pukor och trumpeter alltså”, säger han och hänvisar till att han då gjort sig skyldig till obefogat åtal. Straffansvaret för obefogat åtal betraktas just som ”den yttersta garantin mot maktövertagande i åklagarnas verksamhet” (Leijonhufvud 1996:48). För åklagaren i detta exempel anförs ”obefogat åtal” som en begriplig förklaring till hans avskrivningsbeslut.

En handling kan förklaras med både plikt och hängivenhet (Scott och Lyman 1968:54). Åklagarna tycks dock föredra att förklara sitt arbete i plikttermer som ”skyldighet” och ”en åklagares uppgift”. Scott och Lyman (*ibid.*) framhåller också omständigheter där förklaringar med referens till hängivenhet skulle betraktas som olämpliga eller socialt oacceptabla. Deras exempel är av det drastiska slaget: ”Hangmen who, when questioned about their occupation, profess to be emotionally attracted to killing, are not likely to have their account honored.” (*ibid.*)

Nu är åklagare naturligtvis inga bödlar. Behovet att demonstrera en pliktaspekt framför hängivenhet kan emellertid vara likartad. Någon med helhjärtad böjelse för att ”sätta dit” folk skulle knappast matcha den neutrala och sakliga framtoning som åklagare önskar ge. På det hela taget kan ”åklagarstilen”, som ska diskuteras mer utförligt nedan, beskrivas som återhållsam och nedtonande.

Självpresentationer: icke-moraliserande, lidelsefri, opåverkad

Flera åklagare refererar till en yrkesattityd eller till sig själva som yrkesmän-
kor när vi talar om att inte involvera "känslor i jobbet" eller huruvida man gör
enhetliga bevisvärderingar. "Det ligger ju i yrket", fastslog en åklagare och av-
färdade risken att samma ärende bedöms på olika sätt. Vad omfattar då "yrke-
sattityden" för en åklagare? Hur åklagare pratar om sitt arbete signalerar hur
de ser på den professionella uppgiften. Eller omvänt: att man ägnar sig åt pro-
fessionell yrkesutövning kan signaleras på många olika sätt i ett slags subtil yr-
kesmässig självpresentation.

Även om lagen på ett synnerligen grundläggande sätt vilar på samhälle-
lig moral tycks själva begreppet moral (med dess varierande ändelser) separe-
ras från juridiken i åklagarnas redogörelser. Det kan nämnas att Frohmanns
(1996) amerikanska åklagare rättfärdigar åtalsbeslut i särskilt svårbevisade fall
med moraliska hänseenden. T.ex. kan gärningsmannen anses ha varit excep-
tionellt grym eller målsäganden särskilt trovärdig – omständigheter som gör
att åklagarna i hennes studie vågar riskera en friande dom. Frohmanns (ibid.)
åklagare tycks själva däremot inte explicit åberopa en "moralisk" skyldighet att
driva fallet. Begreppet ingår så att säga inte i den juridiska vokabulären.

Det är inte bara de juridiska professionerna¹⁰ som handhar uppgifter vilka
involverar traditionellt moraliska spörsmål. Det gäller även professioner inom
t.ex. sjukvård, utbildning och socialt arbete. Bergmann (1998:291) betonar
den "rationella" inramning som ges dessa professioner och hur verksamheten
"avmoraliseras":

However, they work within institutions that function according to 'rational' mod-
els and criteria, and they therefore are officially constrained to 'demoralize' issues,
couching them in terms of scientific or bureaucratic rationality. Professionals are
trained to take a 'neutralistic' stance with respect to the problems they deal with.
(ibid.)

Den professionella träningen i "avmoralisering" kan förklara svårigheterna i att
försöka förmå en professionell att uttrycka sig i moraliska termer kring yrkes-
utövningen (jfr. Jacobsson 2000:105). I nedanstående utdrag undrar intervju-
aren Petra vad åklagaren tycker om mutbrottet ur moralisk synvinkel. Redan
intervjuarens skratt indikerar att frågan inte är helt enkel att formulera. Det
visar sig också att den inte faller särskilt väl ut:

¹⁰ I enlighet med senare begreppsdefinitioner av "profession" avses här inte bara de traditionel-
la "statusprofessionerna" utan även s.k. semi-professionella grupper (se t.ex. Bergmann 1998;
Miller 1991).

Petra: Om vi återvänder till muta som ärende ur, jämfört med andra brott. Hur skulle du säga att det förhåller sig, i vad ska man säga, (skrattar till) m- moralisk förkastlighet eller (skrattar) nåt i den stilen.

Åklagare: Jag trodde du skulle fråga nåt helt annat.

Petra: Jaha. Vad trodde du jag skulle fråga?

Åklagare: Jag trodde du skulle fråga om om om dom var mera svårtutredda än andra.

Petra: Ja, det får du också gärna svara på.

(Båda skrattar)

Åklagare: Ja. Ja för det är lättare. För det det tillhör dom svårtutredda brotten därför att det finns egentligen ingen som vill (.) medverka. [utvecklar ämnet] (*forts.*)

Intervjupersonen undviker Petras fråga genom att formulera en annan och i hans tycke mer relevant eller i sammanhanget rimlig fråga. Efter en utveckling i ämnet återkommer han emellertid till frågan om "moralisk förkastlighet" – nu för att utveckla varför den är irrelevant för en åklagare:

Åklagare: Nej, det här med moralisk förkastlighet- ja (1.0) Det är ju inte (1.0) det ankommer ju egentligen inte på åklagaren att ha nån synpunkt på, på moralisk (.) förkastlighet. Tvärtom är det ju så att när vi går utbildning så (.) blir vi särskilt uppmärksammade på att när vi för process så ska vi inte anlägga några moraliska synpunkter på det här. "Vi ska inte moralisera i domstolen" är en klassiker man får lära sig allra, från allra första början. Man ska inte sitta i domstolen och säga att [IP byter till pompöst röstläge] "Ärade domstol! Se den här förtappade människan som på det mest grymma och o- o- orimligt omänskliga sätt har förgripit sig mot någonting".

Petra: (skrattar)

Åklagare: /---/¹¹ Nej, vi moraliserar *inte, ska* inte i alla fall. Utan eh (.) det är ju eh (.) hur brotten är placerade in i straffskalor å å å vilka (.) latituder det är, alltså mellan minsta och högsta påföljd, som man får en uppfattning om hur lagstiftaren har sett på det. (*Mutor-2-M*)

Åklagarens illustration av en fiktiv moraliserande kollega står i skarp kontrast till den lidelsefria och tekniska beskrivning som därefter följer. Här beslutar man inte med utgångspunkt i moralisk upprördhet. Istället råder inplaceringar i straffskalor enligt gängse latituder, allt efter lagstiftarens bestämmelser.

¹¹ Sex rader är bortklippta där åklagaren spekulerar kring om moraliserande är gångbart i amerikanska rätts-salar och fastslår att i Sverige är det otänkbart (med undantag för försvarsadvokater).

Självpresentationer är emellertid inte alltid så tydliga och målmedvetna som åklagarens ovan. En passande åklagarstil kan demonstreras på ett mer subtilt sätt, som t.ex. i nedanstående citat där ett känslomässigt oengagerat förhållningssätt visas upp. Vi talar om kvinnor som väljer att gå tillbaka till mannen som misshandlat dem:

Katarina: Mm. Blir man upprörd då, att hon går tillbaka till nån som har misshandlat henne?

Åklagare: Nej, det bryr jag mig inte ett dugg om (skrattar till lätt). Det engagerar jag mig inte alls i. Nä, det gör jag inte. Det är ju hennes beslut (4.0) Så att det är (4.0) det är inga såna ställningstaganden man tar utan (.) det är ju bara en uppgift man har liksom att (.) driva ett mål. Sedan vad (1.0) vad folk gör av sina, sina liv det är liksom inte min (.) det är inte min bit va'. (*Kvmb-2-K*)

För att kunna fatta sakliga och opartiska beslut bör man naturligtvis inte ha ett personligt intresse i utfallet. Ett alltför påtagligt personligt engagemang tycks likaså vara olämpligt, att döma av den "korrekta likgiltighet" (Adelswärd 1989:743) som ovan demonstreras. Även utan en direkt fråga om personligt engagemang visade man upp passande likgiltighet eller ointresse under intervjuerna. En åklagare berättar t.ex. om hur han åtalat ett antal lokala politiker för mutbrott och han redogör för följderna:

Och det ledde ju till ah eh i den mån dom inte har avgått innan från sina politiska uppdrag så gjorde dom det efteråt (K: ja) jag tror att dom- jag undrar om dom inte redan hade avgått? Men jag är lite osäker på det (K: ja) för det är ju inte precis någonting som jag sitter och bevakar. (K: nä) huruvida dom är kvar vid sina politiska uppdrag eller inte. (*Mutor-10-M*)

Betydelsen av intervjupersonens utveckling kring huruvida politikerna avgick eller inte tonas ned genom den efterföljande kommentaren ("för det är ju inte precis någonting som jag sitter och bevakar"). I likhet med det Potter (1996:124) kallar *stake inoculation* tycks det vara viktigt att betona likgiltighet för att förekomma misstankar om att man är olämpligt intresserad i enskilda fall. På samma gång framhålls en begränsning till den strikt juridiska uppgiften: när den väl är genomförd är fallet avslutat. Intressen bortom denna uppgift antas vara mindre lämpligt.

Att jag som ovan tagit fasta på demonstrerad likgiltighet och ointresse ska inte uppfattas som ett påstående om att åklagare *är* känslolösa, oengagerade och likgiltiga. Det är själva demonstrationen som är intressant och som säger oss något om vilka antaganden och normer en åklagares yrkesutövning

vilkar på. Demonstrationerna tycks ingå i det övergripande projektet att signalera ett objektivt (sakligt, neutralt) förhållningssätt till yrkesutövningen. Det finns givetvis många fler tekniker att tillämpa för att uppvisa objektivitet vilka varierar med situation och kontext. Ett annat exempel är Maxwell Atkinsons (1992) studie av brittiska skiljedomares dialog med den tilltalade. Domarna sökte uppvisa "neutralitet" genom att bl. a. systematiskt undvika ord, läten och fraser som har en "anknyttande" funktion enligt vardagliga konversationsregler.

Aktivering av saklighetens diskurs

Den objektiva ordning som ovan tecknats uttrycks i ett slags saklighetens diskurs. Eller omvänt: en saklighetsdiskurs frammanar den objektiva ordning så som åklagarna känner den och definierar den. En rättslig miljö kan förvisso analyseras utifrån att den har *försett* aktörerna med en saklighetsdiskurs; likt ett påbud i gångbara uttryckssätt (Foucault 1993:57). Icke desto mindre måste diskursen aktiveras och användas av aktörerna i syfte att konstruera och upprätthålla den rättsliga miljön (jfr. Miller & Silverman 1995:729). Följande avsnitt ska behandla denna tendens att vissa samtalsämnen på ett särskilt tydligt sätt tycks aktivera saklighetens diskurs. Det kan t.ex. vara när "icke-relevantajuridiska" spörsmål kommer på tal eller när den rättsliga världen tycks uppfattas på fel sätt. Sådana sammanhang kan hos intervjupersonerna resultera i lite olika typer av "diskursaktiveringar": objektivitetsbesvärjelser, tillrättavisningar och kontrasteringar mellan det förordade perspektivet och det mindre önskvärda.

Objektivitetsbesvärjelser

I föregående avsnitt diskuterades olika sätt att visa upp en professionell yrkesattityd som antas vara lämplig för en åklagare. I vissa fall lyckades intervjupersonerna på ett ganska raffinerat sätt ge prov på en korrekt distanserad hållning. Ibland försäkras denna objektiva hållning på ett betydligt mer direkt och plump sätt. Vi har alltså fortfarande att göra med uppvisningar, försäkran, demonstrationer av objektivitet men jag vill ändå särskilja nedanstående utsagor från de förra. I tillspetsade ordalag kan de beskrivas som ett slags besvärjelser som per automatik tillfogas ett huvudyttande vars ämne anses sakna juridisk relevans. Tre exempel följer där "besvärjelsen" är understruken.

1) Sen kan man ju ha en personlig uppfattning. Å som som som man ju (.) i och för sig inte som inte påverkar ju (.) hur man driver målet. (Mutor-2-M)

2) Dels eh var det väldigt publikt intresse för att det var eh ju politiskt, lokalt politiskt uppsatta personer som var åtalade (K: ja) det är ju inte någonting som påverkar mitt agerande på något sätt (*Mutor-10-M*)

3) Va!? säger dom [mutbrottsmisstänkta]. "Ha- har jag inte tänkt på en gång va' /---/ Skulle jag va' mutkolv för att jag ta-" Å jag, jag tror verkligen, att detta är alltså, i den meningen självupplevt, att det här är inte nånting man säger bara för att undgå ansvar. Utan jag kan gott säga att utredare och andra uppfattar dom här synpunkterna som genuina i den meningen att det svarar verkligen mot deras [de misstänkta] uppfattning. Det hjälper dom ju inte i slutändan om det, så att säga, ändå bedöms som brott men- (*Mutor-8-M*)

I inget av ovanstående exempel är det intervjuaren som ifrågasatt eller på annat sätt ställt sig tveksam till vad åklagarna berättar. Snarare är det som om de själva upptäcker att de befinner sig på ett "icke-juridiskt-relevant-område". I första exemplet handlade det om åklagarens personliga uppfattning. Det andra exemplet avsåg det mediala intresse ett rättsfall kan tilldra sig. Tredje exemplet berör ett erkännande av gärningsmannens okunskap om att handlingen var brottslig. När sådana "juridiskt irrelevanta" omständigheter ventileras händer det, som i exemplen ovan, att intervjupersonen tycks uppfatta sig som ute på en irrfärd. En "objektivitetsbesvärjelse" tjänar då syftet att effektivt återföra samtalet i den gängse diskursens spår. Yttrandena tycks dessutom framföras – i likhet med just besvärjelser – som om de hade en konkret effekt i uppnåendet av objektivitet.

Tillrättavisningar

Ett sociologiskt/lekmanaperspektiv på juridiska spørsmål gick som tidigare nämnts inte alltid hem hos åklagarna. Ofta värjde man sig på subtila sätt som med axelryckningar eller höjda ögonbryn. Ibland förekom dock mer direkta tillrättavisningar i syfte att fastslå det juridiska perspektivet med gängse terminologi. Under en rad intervjuer med både poliser och åklagare hade jag använt begreppet kvinnomisshandel utan att stöta på några invändningar. I mötet med åklagaren nedan ställs däremot min fråga på ända:

Katarina: Ordet kvinnomisshandel, vad ger det för tankar hos dig? Vad ser du framför dig då?

Åklagare: Det är ett ord som vi aldrig använder här.

Katarina: Det gör ni inte?

Åklagare: Aldrig.

Katarina: Vad säger man?

Åklagare: Misshandel.

Katarina: Oavsett om det är-

Åklagare: Mm. Vi säger ju inte biltjuvar heller. Vi säger "tillgrepp av fortskaffningsmedel". Det är klart att det kan väl förekomma nån gång att man, nån säger, men det-

Katarina: Det är ett populärbegrepp?

Åklagare: Ja. Det är ett tidningsbegrepp. Det använder inte vi. Det heter misshandel här. (*Kvmh-5-K*)

Tillrättavisningen är rättfram och beslutsam. Den syftar till att särskilja den juridiska terminologin från tidningsvokabulär och – tror jag – att i all välmening upplysa mig om det korrekta begreppet. Sannolikt föranleds åklagarens tillrättavisning av utformningen av min fråga ("Ordet kvinnomisshandel... vad ger det för tankar hos *dig*?"). Jag hade tidigare under samma intervju använt ordet utan invändningar men då utan att "kräva" att intervjupersonen själv skulle använda det. När jag så uppenbart överränner "kvinnomisshandel" till åklagaren tycks det vara viktigt för henne att återupprätta den juridiska terminologin och fastslå att "det heter misshandel här".¹²

I en annan intervju tillrättavisas jag på ett mer indirekt sätt vilket föranleder att jag korrigerar mig själv. I detta fall intervjuar jag åklagaren med anledning av att han skrivit av ett misshandelsärende där en kvinna påstått sig ha blivit slagen av sin man.

Katarina: *Tror* du att hon blev misshandlad av honom? (1.0) Alltså [tror du det] personligen?

Åklagare: Ja, har det egentligen nån betydelse vad jag tror personligen? (*forts.*)

Intervjupersonen markerar sin motvillighet att diskutera ärendet i de termer jag föreslår. Både "tror" och "personligen" är synnerligen inadekvata termer om man vill upprätthålla den objektiva ordningen. Det tar mig en liten stund att förstå åklagarens motvillighet men därefter ger jag mitt erkännande av åklagarkårens professionalitet (understruket):

Katarina: Jo, men, nä men, jag inbillar mig (Å skrattar till) att det har det för hur tänker man (.). Jag förstår att ni tänker utifrån vad som är bevisbart.

¹² Någon intervjuperson använder själva termen kvinnomisshandel ganska frikostigt medan ett par andra tycks göra det mer sällan, motvilligt eller för att förklara att kvinnomisshandel inte skiljer sig från annan misshandel ur juridisk synpunkt. Intervjuerna ägde rum före kvinnofridsbrottet infördes i brottsbalken 1998 för att stärka skyddet för kvinnor som utsätts för upprepade övergrepp.

Åklagare: Ja, men det är nog inte- jo, det gör vi ju. Alltså (.) ja, jag är rätt övertygad om att hon blev det. (*Kvmh-7-M*)

Det förefaller som om mitt medgivande av "bevisbarhet" som den avgörande principen för det avskrivna ärendet, gör det möjligt för åklagaren att tillstå vad han personligen trodde hade hänt kvinnan ifråga. I ett annat fall korrigerade intervjupersonen själv sitt ordval på ett distanserat sätt för att uppmärksamma korrekt språkbruk. Åklagaren berättade om valet att inte kalla ett vittne till rättegången då bevisningen var övertygande nog ändå. När jag undrar om anledningen var att bespara vittnet en penibel situation, svarar åklagaren: "Ja, det det tyckte jag. Eller tycker (.) bedömde heter det väl. Om det ska va' lite elegantare (skratt)." Ämnet för följande avsnitt är just hur saklighetens diskurs framhålls som kontrast till vardagligt språk.

Vardagligt språk som kontrast

Det är en sedan länge vedertagen uppfattning att professionell status och distans till lekmanaperspektiv upprätthålls genom lingvistiska barriärer (Hughes 1994:37). Flera intervju personer dramatiserar sådana lingvistiska skillnader med ett praktiskt syfte för ögonen: att visa hur professionella bedömningar tjänar det objektiva idealet och som sådana är överlägsna folkligt tyckande.

Vardagligt "tyckande" markeras ofta med ett slarvigt språkligt uttryck, gärna kryddat med svordomar. Saklighetsdiskursen levereras hellre språkligt korrekt utan värderande kraftuttryck. En intervju person som ska få stort utrymme i detta avsnitt, förstärker ytterligare kontrasten genom att växla mellan olika "röster". Han använder överdriven dialekt för att känneteckna det vardagliga perspektivet medan "den egna" rösten används för att beskriva det juridiska. Sannolikt är det jag som provocerar fram utläggningen med min okunnighet om "ärendeprioritering". Åklagaren lyckas med all önskvärd tydlighet – i både innehåll och stil – visa på felaktigheten i mitt resonemang. Med förställd röst (överdriven grov dialekt vilken markeras med citationstecken) frammanar han drastiska scenarier:

Katarina: Men är det inte så att man faktiskt *måste* prioritera om man har hög arbetsbörda? Jag tänker på dig personligen nu, din hög växer.

Åklagare: (suckar) (2.0) Jo, men ska du låta mig som enskild åklagare sitta här och tala om att "nja (1.0) knark det tycker inte jag är nånting, det kan inte vara så farligt så att dem struntar jag i", så sitter min kollega i rummet vid sidan om och tycker att "nja, skattebrott, det är ju rätt löjligt, för katten det är väl ingenting att tjafsas om så det skriver jag av", nån tycker att "hembränning, ja det borde egentligen tillåtas så dom skriver jag av." Sen kan ju en sitta att säga att "kärningar som

får pisk, dom har tigt om det, så det skriver jag av för det tycker jag är ingenting att hålla på med, dom är värda det i dom flesta fallen". (1.0) Är det så vi ska ha det? Så får det ju inte bli ju.

Katarina: Nä. (*forts.*)

Framställningen är retoriskt slagkraftig; vad finns det mer att svara på den uppfordrande sensmoralfrågan ("Är det så vi ska ha det?") än ett försynt "nä"? Åklagarens "skräckvision" av hur han själv och de imaginära kollegorna skulle åtala efter eget tycke, illustreras med ordval som är det sakliga och juridiska språkets motsats; synligt i användandet av icke-juridiska termer (t.ex. "knark", "kärningar som får pisk") och värderande uttryck (t.ex. "dom har tigt om det"). Utsagorna levereras med en vardaglig och språkligt ovårdad stil. Valet av ordet "tycker" är signifikant. Sekvensen är uppbyggd på en uppräknings av tänkta kollegor som *tycker* det ena eller det andra. Här sker varken professionella "bedömningar" eller sakliga "överväganden".

Citeringstekniken som intervjupersonen använder är inte bara effektfullt dramatiserande utan erbjuder honom tänkta aktörer att positionera sig mot (jfr. Holsánová 1998:108). Åklagarens självpresentation formuleras i implicita negationer: de citerade rösterna står för allt det han själv inte står för. Intervjun fortskrider med att intervjupersonen tautologiskt fastslår: "Åklagaren ska bekämpa de brott som är kriminaliserade!" Därefter fortsätter han (efter en kortare utveckling) att deklarerar sin ståndpunkt, till synes än mer beslutsamt efter mina invändningar:

Åklagare: Vi får ju inte ha åklagare till att sitta med personliga värderingar för då är vi ju på riktigt farliga (3.0) Ska vi sen börja åtala utlänningar mer än svenskar? Ska vi-

Katarina: Tror du inte att nåt sånt har nån betydelse? Finns det inget utrymme för (.) för personliga värderingar eller vad du tidigare haft för erfarenheter och så?

Åklagare: [Börjar prata innan jag tystnar] Nej, jag anser att det är helt fel. Jag får inte låta mina personliga värderingar om hembränning eller knark eller -

Katarina: Nej, men säg-

Åklagare: [höjer rösten] misshandel eller vad jag tycker eller inte tycker få påverka min, min prioritering av, av (.) de brott jag bekämpar. (*forts.*)

Ovanstående utläggning är det närmaste jag kommit ett passionerat uttalande från en åklagare – och då gäller det just vikten av att opassionerat tillämpa lagen. Det påminner om antropologen Philips konstaterande efter att ha följt ett antal amerikanska domare: "...the clearest ideological stance the judges take is that they are not ideological..." (Philips 1998: xv).

Som tidigare nämnts är det troligt att det var min inledande fråga som utlöste den efterföljande deklARATIONEN om värderingsfria bedömningar. Frågans personliga inramning kan ha uppfattats som att jag ville avkräva intervjupersonens samtycke till eller "godkännande" av en mer godtycklig ordning. Det var uppenbarligen något han inte var beredd att ge mig. När jag tillåts utveckla mitt resonemang omformulerar jag frågan:

Katarina: Nej, det kan man ju tycka är fel och liksom att ens ideal är att nåt sånt inte ska förekomma. Men jag tänker finns det (.) som andra kollegor (.) alltså finns det *utrymme* för (1.0) åklagarens personliga uppfattning? (*forts.*)

Först och främst tar jag tillfället i akt att fastslå att det är "fel" med godtyckliga bedömningar. Genom att modifiera frågan till att gälla "andra kollegor" samt att syfta på "åklagaren" som abstrakt roll blir den drastiskt annorlunda inramad. När inte frågan längre rör intervjupersonens personliga uppfattning (samt att han fått tillfälle att positionera sig) kan han diskutera frågan. Intressant nog berättar han nu utan omsvep just hur ärenden kan bortprioriteras av andra skäl än de som anges i lagboken:

Åklagare: Ja, det är som du säger, om jag är inte särskilt aktiv med att få fram min utredning kan de ju ligga och preskriberas ju. Om det är nåt som jag tycker är (.)

Katarina: Lite så [visar min av att ärendet skulle vara ointressant eller mindre viktigt]

Åklagare: Mindre. Ja. Det är ju så illa i Stockholm så man tar väl inte upp bedrägerier under hundra tusen eller nåt sånt har jag hört. De får bara ligga och bli preskriberade. (*Kvmb-4-M*)

Intervjupersonen tycks med förvånande lätthet överge sitt agiterande för en redogörelse som tyder på motsatsen av vad han tidigare förfäktat. Det pekar på vikten av att klargöra sin ståndpunkt innan man kan låta en utomstående (som den intervjuare jag är) ta del av informella eller underordnade berättelser om yrkesutövningen. Andra exempel på sådana kan vara upplevelser av kluvenhet i vissa rättsfall eller personliga uppfattningar som inte sammanfaller med regelverkets bedömningar. Nedan ska förklaringar till hur man säger sig hantera sådana eventuella "störningar" i arbetet diskuteras. Dessa ger ytterligare indikationer på hur åklagare ser på en professionell yrkesutövning och i förlängningen även hur man uppfattar lagen.

Rättsmaskineriet som kontrast till (med)mänsklighet

Det torde hittills ha framgått att åklagare anser att det är objektiva ställnings-taganden som föregår deras åtalsbeslut. Nu är det emellertid inte så att åklagare är mekaniska hantlangare åt fru Justitia, även om det ibland verkar som om de själva vill framställa sig så. När vi diskuterar risken att lika ärenden bedöms olika vill de allra flesta åklagare tona ner en sådan risk om inte helt utsluta den. Det finns emellertid sätt att prata om olikheter i rättstillämpningen, men då åberopas ett annat perspektiv än det juridiska, nämligen den att ”det är mänskligt att fela”. I nedanstående exempel talar vi om misshandelsärenden där målsäganden (kvinnan) inte längre vill medverka:

Katarina: Men är det så att det är individuellt från åklagare till åklagare hur långt man driver det utan kvinnans samverkan.

Åklagare: Ja, det är klart att det är det säkert. (.) Ja (3.0) Det är det nog. Men vi har ju, vi har ju våra regler å, å (2.0) eh-

Katarina: fast de styr inte alltid, eller det går inte alltid-

Åklagare: Nä, det är ju, vi är ju människor allihop och vi gör ju olika bedömningar på o- på kanske samma material (2.0) så att eh- (2.0) det *är* svåra avväganden ibland, det är det faktiskt. (*Kvmh-2-K*)

Genom att åberopa andra sanningar än de juridiska – som att det är mänskligt att fela – kan åklagaren ovan tillstå ”olika bedömningar på samma material”. Det sker dock med stor tveksamhet. I utdraget nedan ryms däremot inte ett spår av samma tveksamhet. Återigen gäller det åklagares hantering av kvinno-misshandelsärenden. Denna intervjuperson är den enda som på eget initiativ föreslår att rättstillämpningen inte alltid sker enligt regelverket:

Katarina: Är det vanligt att det går till åtal om man har bara kvinnans berättelse?

Åklagare: Det hänger på hur pass ambitiös man är som åklagare tror jag.

Katarina: Ja, ja. (2.0) Det kan vara olika bedömningar-

Åklagare: ja, det kan det säkert vara.

Katarina: -hur långt man driver det?

Åklagare: Om man ska vara riktigt ärlig så, så hänger det nog mycket på vad det är för åklagare det hamnar hos, vad det är för distrikt det hamnar i och (.) kanske hur mycket man har att göra just den da'n. Man är så fullständigt överlupen med arbete just den da'n av andra väsentliga saker så kan det ju vara att man (1.0) jag är inte främmande för det att man då (.) tänker det här kanske inte går ändå. Det är ju mänskligt. (*Kvmh-5-K*)

Om administrativa tillkortakommanden och avvikelser från regelverket konstrueras som ”mänskliga”, förekommer hänvisningar till ”medmänsklighet” för att förklara en förstående inställning. Sålunda kan åklagare inta ett empatiskt och engagerat förhållningssätt vilket då framställs som skilt från den lidelsefria lagen. Samma åklagare som ovan citerades berättar hur hon betraktar kvinnomisshandel dels som ett rättsligt ärende, dels som ett samhällsproblem som engagerar henne som ”vanlig medborgare”:

Åklagare: Ja, jag ser kanske tvådelat, jag ser en sak med mål som är här och de, det är nog mycket en yrkesattityd att man involverar inte mycket känslor i jobbet. Man ska inte göra det helt enkelt. Man måste hålla distans till det. Det är ett hantverk som ska utföras det här. Och sen kanske jag ser det som en vanlig medborgare, som ett problem som Sverige har att ta itu med. Alla andra länder också naturligtvis (.) men det (.) ja, att det ska man göra. Så det tycker jag är väldigt angeläget. Och jag har ju varit på den här brottskommittén och jag vet att socialdepartementet håller på med det här [studien ifråga] och (.) /---/13 Så delar det upp sig, jag sköter det hantverksmässigt på mitt jobb, utan (.) det är som alla andra mål, det ska in på skrivbordet och ut härifrån. Det är den ena biten, men sen som en vanlig medborgare så ser jag att (.) man tar itu med den här saken, man tar itu med det här som man har tagit itu med trafikolyckorna. (*Kvmb-5-K*)

Åklagaren aktualiserar två perspektiv – det juridiska och det (med)mänskliga – och konstruerar dem som tvärt avskurna från varandra. Därigenom lyckas hon, vid sidan av den känslolösa yrkesattityden, yrka på att hon även har ett medmänskligt samhällsengagemang. Hon visar dessutom prov på detsamma genom att framhålla att hon är insatt i kvinnomisshandelsfrågor även utanför hennes omedelbara yrkesområde: ”...jag har ju varit på den här brottskommittén och jag vet att socialdepartementet håller på med det här”.

Som diskuterats i tidigare avsnitt kan åklagare med hänvisning till lagar och regler framhålla sina valmöjligheter som ytterst begränsade. Begränsningar av det slaget formuleras i synnerhet mot bakgrund av en medmänsklig aspekt. Den tidigare citerade åklagaren som framhöll sin skyldighet att åtala gjorde så i relation till tanken om att det var synd om gärningsmannen:

Åklagare: Nu vet jag att (.) den utredare på krim som, som gjorde det här han tyckte nog lite synd om den här Andersson och var inte sådär hemskt övertygad om att jag borde väcka åtal. Han tyckte nog att den här Andersson bara hade burit sig dumt åt ungefär.

¹³ Fyra rader är bortklippa där åklagaren diskuterar kvinnomisshandelns ”ärfthet”.

Katarina: Att det kunde räcka med en reprimand liksom.

Åklagare: Jaja (lätt skritt). (2.0) Och rent mänskligt sett kan man ju tycka det va.
(Mutor-8-K)

Den åklagare som åberopade skyldigheten att *inte* åtala relaterade likaså förklaringen till en medmänsklig aspekt. I detta fall gällde det en målsägandes belägenhet som han beskrev så här:

Åklagare: Så blir det (.) en halvpassig anmälan och man når inte fram utredningsmässigt och då är det ju hemskt (.) med ett avskrivningsbeslut (.) för *dom*.

Katarina: För den enskilda kvinnan?

Åklagare: Ja, visst. Så att det får man ju ha klart för sig ju och liksom förstå.
(Kvmbh-7-M)

Båda åklagarnas redogörelser aktualiserar två olika bedömningsgrunder: dels en medmänsklig bedömning av sakers tillstånd som rymmer empatisk förmåga, dels en juridisk bedömning som inte ser förmildrande omständigheter i aktörernas personliga belägenheter. Att alternera mellan olika perspektiv kan jämföras med Goffmans (1981:124ff) ”*footing*”, det vill säga möjligheten att framföra yttranden utifrån varierande positioner. För åklagare som skiftar mellan ett ”medmänskligt” och ett juridiskt perspektiv kan en empatisk hållning medges samtidigt som man åberopar den i sammanhanget överordnade lagen.

Vad säger denna åtskillnad mellan juridiska och (med)mänskliga hänsyn? Den rättsliga organisationens ärendehantering konstrueras i det närmaste som en evigt malande maskin där råmaterialet (i form av anmälningar) bearbetas på ett standardiserat och förutsägbart sätt. Lika förutsägbart, tycks det, beslutar maskinen (snarare än individen) när en anmälan inte längre utgör lämpligt råmaterial utan istället avvisas från processen (jfr. Feldmans, 1994, diskussion om äldre forsknings syn på beslutsfattande). På samma sätt framstår lagen som reifierad: som ”något annat än en mänsklig produkt – så som ett naturens faktum, ett resultat av kosmiska lagar, eller en manifestation av gudomlig vilja.” (Berger & Luckmann 1966:106, min övers.¹⁴).

¹⁴ Jag har tagit mig friheten att översätta texten i singularis för att relatera till ”lagen”. I originaltexten pratar man om reifikation som uppfattningen om mänskliga produkter ”så som...”

Avslutande kommentarer

Vilken mening och innebörd ger åklagare det objektivitetskrav de arbetar under? Ett sätt att schablonartat sammanfatta svaret på frågan, är med två påståenden som genomsyrar åklagarnas framställningar: 1) objektivitet är absolut nödvändigt, 2) objektivitet är praktiskt möjligt. Objektivitet är nödvändigt med hänsyn till rättssäkerhet. Det är också praktiskt möjligt att fatta objektiva beslut – något som sker med hjälp av lagen, regelverket och den juridiska skolningen.

Samtidigt går det att utläsa mer av åklagarnas utsagor. Anspråk på objektivitet görs inte bara uttryckligen i relation till beslutsfattande utan uttrycks även implicit i en karakteristisk åklagarstil. Man skulle kunna säga att åklagarna ger prov på rättsväsendets objektiva ordning med ett utmärkande sätt att prata (saklighetens språk), ett karakteristiskt sätt att förhålla sig till arbetet (icke-moraliserande, lidelsefritt), ett specifikt sätt att beskriva och förklara yrket (fritt från eget beslutsutrymme). Man presenterar en åklagarstil som *i sig* tycks framföras som bevis på att beslut fattas på objektiv grund.

Sannolikt är det så att i en intervju med en ”utomstående” – som i detta fall – blir det särskilt viktigt för åklagaren att hänvisa till och försvara den objektiva ordningen, om inte annat för att det skänker den egna yrkesutövningen legitimitet. Men som också Baker (2002:778) betonar ska intervjuer hellre ses som samtal som sker inom de sociala världar som intervjuerna handlar om, snarare än som en ”time-out” från desamma. Jag tror därför att ett rimligt antagande är att den åklagarstil som här tecknats kan återfinnas även i andra kontext än den som utgörs av en intervju. Andra officiella sammanhang, både i rättslig miljö och i t.ex. kontakter med media, torde påkalla vikten av att ”visa upp” objektivitet. Adelswärd (1989) påpekar t.ex. att hon slogs av den ”neutrala atmosfär” och ”korrekta likgiltighet” som präglade de domstolsförhandlingar hon studerade.

Den bild av sig själva och sin yrkesutövning som åklagarna presenterade för mig bör främst beskrivas som en officiell åklagarstil. En sådan blir särskilt viktig om publiken betraktas som möjliga kritiker av verksamheten. Jag föreställer mig att samma ordval och försäkringar om ”rätt” förhållningssätt inte är lika viktiga i samtal åklagare emellan.

Inom gruppen ”vet” man att arbetet i huvudsak bedrivs korrekt och man behöver sannolikt inte demonstrera detsamma ideligen.

Icke desto mindre är det intressant att granska åklagarnas (officiella) beskrivningar av den egna uppgiften. Sådana yrkesmässiga beskrivningar syftar till att presentera och förorda specifika sätt att förstå verkligheten (jfr. Miller 1991). En traditionell hållning inom svenskt rättsväsende är att rättsskipning

sköts av funktioner snarare än personer (jfr. Diesen 2005:76). Utifrån en sådan verklighetsbeskrivning är det fullt rimligt att problematiken kring eget beslutsutrymme får en underordnad betydelse.¹⁵ Funktionen och yrkesutövningen antas vara så kringskuren av regelverket att inget sådant utrymme erbjuds. Det är också en verklighetsbeskrivning som överensstämmer med åklagarnas benägenhet att – i intervjusammanhanget – framställa sig som hårt reglerade, näst intill utbytbara byråkrater

Forskning kring rättsligt beslutsfattande behöver emellertid inte utgå från ovanstående sätt att förstå verkligheten. Om vi istället intar hållningen att rättsligt beslutsfattande är en ”komplex och subtil verksamhet” som är sammanvävd med andra samhällsliga processer, erkänns beslutsfattandets komplicerade karaktär (Emerson & Paley 1994:231-232). En sådan ansats vore önskvärd i svenska undersökningar av rättsliga beslut, i synnerhet eftersom den svenska modellen representerar ett hårt reglerat rättssystem som detta till trots uppvisar diskriminerande drag (Diesen et al. 2005). För som Baumgartner (1994:162) framhåller kan ett visst godtycke i det egna beslutsutrymmet aldrig helt och fullt utplånas i rättstillämpningen:

If discretion can never be totally abolished from law, then, and if social discrimination inevitably arises from discretion, it follows that law will always be discriminatory to some extent. Wherever it exists, there will be legally advantaged and disadvantaged people /---/. An end to social inequities in the handling of legal cases may well require nothing less than an end to law itself... (ibid.)

Det förefaller dock mindre troligt att lagen inom en överskådlig framtid skulle komma att avskaffas. Så länge lagen utgör en grundläggande samhällslig institution är vi betjänta av empiriskt ”kontextkänsliga” studier; forskning som följer upp konstaterandet *att* diskriminering i lag och rättstillämpning förekommer, med frågor kring *hur* det sker.

Referenser

- Adelswärd, V. Aronsson, K. & Linell, P. (1988). Discourse of blame. Courtroom construction of social reality from the perspective of the defendant. *Semiotica*, 71, 261-284.
- Adelswärd, V. (1989) ”Defendants’ Interpretations of Encouragements in Court: The Construction of Meaning in an Institutional Context”, *Journal of Pragmatics* 13:741-749.

¹⁵ Det ska tilläggas att man *inom* åklagarväsendet har systematiska genomgångar i syfte att upptäcka avvikelser i t.ex. påföljder i olika regioner. Jag syftar mer på en allmän diskussion som t.ex. även inbegriper forskningen på området.

- Atkinson, M. J. & Drew, P. (1979) *Order in Court. The Organisation of Verbal Interaction in Judicial Settings*. London: The MacMillan Press.
- Atkinson, M. J. (1992) "Displaying Neutrality: Formal Aspects of Informal Court Proceedings" pp. 199-211 in Drew, P. & Heritage, J. (eds.) *Talk at Work. Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: University Press.
- Atkinson, P. (1992) "The Ethnography of a Medical Setting: Reading, Writing and Rhetoric" *Qualitative Health Research* 2 (4):451-474.
- Austin, J.L. (1962) *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1966) *The Social Construction of Reality*. London: Penguin Books.
- Bergmann, J. R. (1998) "Introduction: Morality in Discourse" *Research on Language and Social Interaction* 31 (3-4):279-294.
- Billig, M. (1996) *Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baker, C. (1997) "Membership Categorization and Interview Accounts", in Silverman, D. (ed.) *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. London: SAGE.
- Baker, C. (2002) "Ethnomethodological Analyses of Interviews", pp. 777-796 in Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (eds) *Handbook of Interview Research*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Baumgartner, M P. (1994) "The Myth of Discretion", pp. 129-162 in Hawkins, K. (ed.) *The Uses of Discretion*. Oxford: Clarendon Press.
- Clayman, S. (1992) "Footing in the Achievement of Neutrality: the Case of News-Interview Discourse", pp. 163-198 in Drew, P. & Heritage, J. (eds.) *Talk at Work. Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: University Press.
- Conley, J. M. & O'Barr, W. M. (1990) *Rules Versus Relationships. The Ethnography of Legal Discourse*. Chicago: The University of Chicago Press.
- DeVault, M. L. & McCoy, L. (2002) Institutional Ethnography: Using Interviews to Investigate Ruling Relations. pp. 751-776 in Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (eds) *Handbook of Interview Research*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Diesen, C., Lernestedt, C., Lindholm, T., Pettersson, T. (2005) *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Drew, P. & Heritage, J. (eds.) (1992) *Talk at Work. Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ekelöf, P. O. & Edlestam, H. (2002) *Rättegång I*. Åttonde rev. upplagan. Stockholm: Norstedts juridik.
- Emerson, R. M. (ed.) (1983) *Contemporary Field Research*. Boston: Little, Brown.

- Emerson, R. M. (1996) "Konstruktionen av grovt våld och våldsoffer – att framställa ett besöksförbud" s 25-54 i Åkerström, M. (red.) *Kriminalitet, kultur, kontroll*. Stockholm: Carlssons.
- Emerson, R. M. & Paley, B. (1994) "Organizational Horizons and Complaint Filing", pp. 231-248 in Hawkins, K. (ed.) *The Uses of Discretion*. Oxford: Clarendon Press.
- Eriksson, K. (1995) Motsträvighet som anomali i rättsväsendet – poliser och åklagare om kvinnomisshandel. SOU 1995:60, del B. *Kvinnofrid – huvudbetänkande från Kvinnovåldskommissionen*.
- Feldman, M. S. (1994) "Social Limits to Discretion: An Organizational Perspective", pp. 163-183 in Hawkins, K. (ed.) *The Uses of Discretion*. Oxford: Clarendon Press.
- Free, M. D. (2002) "Race and Presentencing Decisions in the United States: A Summary and Critique of the Research", *Criminal Justice Review* 27 (2):203-226.
- Foucault, M. (1993) *Diskursens ordning*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Frohmann, L. (1991) "Discrediting Victims' Allegations of Sexual Assault: Prosecutorial Accounts of Case Rejections", *Social Problems* 38 (2):213-226.
- Frohmann, L. (1996) "Hard Cases: Prosecutorial Accounts for Filing Unconvictable Sexual Assault Complaints", *Current Research on Occupations and Professions* 9:189-209.
- Frohmann, L. (1997) "Convictability and Discordant Locales: Reproducing Race, Class, and Gender Ideologies in Prosecutorial Decisionmaking", *Law & Society Review* 31 (3):531-555.
- Garfinkel, H. (1988) "Evidence for Locally Produced, Naturally Accountable Phenomena of Order, Logic, Reason, Meaning, Method, etc.", *Sociological Theory* 6 (spring):103-109.
- Goffman, E. (1981) *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Hobbs, P. (2003) "'Is that what we're here about?': a Lawyer's Use of Impression Management in a Closing Argument at Trial" *Discourse and Society* 14 (3):273-290.
- Holsánová, J. (1998) "Att byta röst och rädda ansiktet. Citatanvändning i samtal om 'de andra'" *Språk & Stil* 8:105-133.
- Holstein, J. A. (1992) "Producing People: Descriptive Practice in Human Service Work" pp. 23-39 in Miller, G. (ed.) *Current Research on Occupations and Professions*, Vol. 7. Greenwich, CT: JAI Press.
- Holstein, J. A. (1993) *Court-Ordered Insanity: Interpretive Practice and Involuntary Commitment*. New York: de Gruyter.

- Hughes, G. (1994) "The Historical Development of the Register Barrier in Professional Language" pp. 37-47 in Gunnarsson, B-L., Linell, P., Nordberg, B. (eds.) *Text and Talk in Professional Contexts*. Uppsala: ASLA, The Swedish Association of Applied Linguistics.
- Jacobsson, K. (1997) "Den misshandlade kvinnan i den rättsliga processen" i *Väld mot kvinnor*. BRÅ-rapport 1997:2. Stockholm: Brottsförebyggande Rådet.
- Jacobsson, K. (2000) *Retoriska strider. Konkurrerande sanningar i döv världen*. Lund: Palmkrons förlag.
- Jacobsson, K. (2005) *Mutor och moral – motstridiga versioner i svenska rättsfall*. Network for Research in Criminology and Deviant Behavior at Lund University (2005:1). Lund: Sociologiska institutionen.
- Jacobsson, K. & Wästerfors, D. (2003) "På tal om mutor" s 109-122 i *Förebyggande metoder mot ekobrott. En antologi*. Rapport 2003:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Katz, J. (2001) "From How to Why. On Luminous Description and Causal Inference in Ethnography (Part 1)" *Ethnography* 2 (4):443-473.
- Komter, M. L. (1994) "Accusations and Defences in Courtroom Interaction", *Discourse & Society* 5 (2):165-187.
- Leijonhufvud, M. (1996) *Etiken i juridiken*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Linell, P. & Jönsson, L. (1991). Suspect stories. In Marková, I. & Foppa, K. (eds), *Asymmetries in Dialogue*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
- Lipsky, M. (1980) *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Ma, Y. (2002) "Prosecutorial Discretion and Plea Bargaining in the United States, France, Germany, and Italy: A Comparative Perspective", *International Criminal Justice Review* 12:22-52.
- Maynard, D. W. & Manzo, J. F. (1993) "On the Sociology of Justice: Theoretical Notes From an Actual Jury Deliberation", *Sociological Theory* 11 (2):171-193.
- Mac Murray, B. K. (1988) "The Nonprosecution of Sexual Abuse and Informal Justice", *Journal of Interpersonal Violence* 3 (2):197-202.
- Miller, G. (1991) *Enforcing the Work Ethic: The Rhetoric and Everyday Life in a Work Incentive Program*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Miller, G. & Silverman, D. (1995) "Troubles Talk and Counselling Discourse. A Comparative Study" *The Sociological Quarterly* 36 (4):725-747.
- Nordqvist, P. (2003) *Med åtskillnad som medel – polisens och åklagares berättelser om mutor*. Network for Research in Criminology and Deviant Behavior at Lund University (2003:2). Lund: Sociologiska institutionen.
- Philips, S. U. (1998) *Ideology in the Language of Judges. How Judges Practice*

- Law, Politics, and Courtroom Control*. Oxford: Oxford University Press.
- Potter, J. (1996) *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: SAGE.
- Rainville, G. (2001) "An Analysis of Factors Related to Prosecutor Sentencing Preferences", *Criminal Justice Policy Review* 12 (4):295-310.
- Schutz, A. (1943) "The Problem of Rationality in the Social World", *Economica*, New Series 10 (38):130-149.
- Scott, M. & Lyman (1968) "Accounts" *American Sociological Review* 33:46-62.
- Spohn, C., Beichner, D., Davis-Frenzel, E. (2001) "Prosecutorial Justification for Sexual Assault Case Rejection: 'Guarding the Gateway to Justice'", *Social Problems* 48 (2):206-235.
- Steinberg, A. (1984) "From Private Prosecution to Plea Bargaining: Criminal Prosecution, the District Attorney, and American Legal History", *Crime & Delinquency* 30 (4):568-592.
- Wennstam, K. (2002) *Flickan och skulden: en bok om samhällets syn på våldtäkt*. Stockholm: Bonnier.
- Wennstam, K. (2004) *En riktig våldtäktsman: en bok om samhällets syn på våldtäkt*. Stockholm: Bonnier.
- Wilmot, K. A. & Spohn, C. (2004) "Prosecutorial Discretion and Real-Offense Sentencing: An Analysis of Relevant Conduct Under the Federal Sentencing Guidelines", *Criminal Justice Policy Review* 15 (3):324-343.
- Winfrey, T. L., Kielich, L., Clark, R. E. (1984) "On Becoming a Prosecutor", *Work and Occupations* 11 (2):207-226.
- Zimmerman, D. H. & Boden, D. (1991) *Talk and Social Structure. Studies in Ethnomethodology and Conversation Analysis*. Cambridge: Polity Press.
- Åkerström, M., Jacobsson, K., Wästerfors, D. (2003) "Reanalysis of Previously Collected Material" pp. 344-357 in Seale, C., Giampetro, G., Gubrium, J. F. & Silverman, D. (eds.) *Qualitative Research Practice*. London: SAGE.